

Маҳмуд Асъад Жўшон

**ЮНУС ЭМРО
ВА
ТАСАВВУФ**

**ЮНУС ЭМРО
ШЕЪРЛАР**

Таржимон ва шеърларни
нашрга тайёрловчи
Сайфиддин Сайфуллоҳ

Тошкент
«Фан» нашриёти
2001 йил

Масъул муҳаррирлар:

Иброҳим ҲАҚҚУЛ,
филология фанлари доктори,
Зебо РАҲИМОВА

Муҳаррирлар:

Раҳматуллоҳ БАРАКАЕВ,
филология фанлари номзоди,
Умрзоқ ҳожи ЗОКИРЖОН ўғли

Тақризчи:

Нурбой ЖАББОРОВ,
филология фанлари номзоди

Мутасаввиф шоир Юнус Эмронинг номи ўзбек китобхонларига яхши таниш. Хожа Аҳмад Яссавий ҳазратларининг содиқ издоши бўлган бу шоир яссавиёна «ҳикмат» каби содда аммо теран ва жўшқин шеърлари билан туркий халқлар юрагидан жой олиб келмоқда.

Қўлингиздаги мўъжаз китоб ўзбек китобхонларини шоирнинг ҳаёти, тасаввуфона қарашлари ва янги шеърлари таржимаси билан таништиради.

Ушбу рисоли кенг китобхонлар оmmasига мўлжалланган.

Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси Алишер Навоий номидаги Тил ва Адабиёт институтининг Илмий кенгаши томонидан нашрга тавсия этилган.

0403000000 З-326/99

М 355 (04) - 99

JSBN 5-648-02608-0

© Сайфиддин
Сайфуллоҳ (тарж.),
2000 йил

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

С Ў З Б О Ш И

Азиз китобхон!

Турк дунёсида Юнус Эбро ижоди атрофида та-лайгина тадқиқотлар, баҳсу мунозаралар мавжуд. Унинг шеърлари қайта-қайта нашр қилиниб, тилдан-тилга, дилдан-дилга ўтиб келмоқда. Халқ лавраларида унинг шеърларини қўшиқ қилиб айтадилар ва беҳал маънавий лаззат оладилар.

Аҳмад Яссавий ҳазратлари ўз “ҳикмат”лари билан туркий қавмларни маърифатга, иймон ва инсофга чақиргани каби, Юнус Эбро илоҳийлари¹, ахлоқий-маърифий шеърлари билан туркий элатларни инсофу диёнатга, софлик ва самимиятга даъват қилди. Зотан, Юнус Эбро Аҳмад Яссавий ҳазратларининг издошларидан. У шеърларида ишқ ва муҳаббатдан, ирфон ва тавҳиддан, дунё ва охиратдан, ҳаёт ва ўлимдан, комил инсон сифатларидан, ўзликни англаш, ахлоқни, нафсни ислоҳ қилишдан баҳс юритди. Хуллас, инсонни инсон қиладиган фазилат ва хусусиятлардан сўзлади.

Шоир том маънода ишқ куйчиси, ишқни минг бир сеҳру синоат билан, кўнгил жозибаси ва ўртанишлари билан шарҳлайди... Ҳар бир шеърида аввало Яратганга, сўнг инсон ва барча махлуқотга муҳаббатни ҳис қилиб турганингиз учун ҳам Сизни завқ ва ҳаяжон чулғаб олади...

Аммо шоир ҳаётини ҳамма ҳам бирдай билмайди, шеърларининг маъносини бирдек тушунавермайди. Тушуниш учун аввало тасаввуфни, шоир мансуб бўлган тасаввуфий оқим ва қарашларнинг моҳиятини, шоир ҳаёти ва адабий муҳитини яхши билиш керак. Шу маънода Шайх Маҳмуд Асъад Жўшон ҳазратла-

¹ Илоҳий мазмундаги шеър ва қўшиқлар. (таржимон изоҳи.)

рининг ушбу китоблари шоир ижодиётига қизиқувчилар, ирфоний шеърят мухлислари учун қимматли манбадир.

Юртимизда заҳматкаш олим, профессор Маҳмуд Асъад Жўшоннинг тасаввуф ва нафс тарбиясига оид баъзи маърифий-ахлоқий рисоалари чоп этилган.

Шубҳасиз бундай асарлар таржимаси халқлар ўртасида адабий алоқаларни ривожлантиришда, айниқса, туркий қавмлар орасидаги дўстлик, ҳамжиҳатликни мустаҳкамлашда ўзига хос аҳамиятга эгадир.

Муаллифнинг таржимаи ҳоли ва тариқатдаги силсиласи ҳам рисола сўнгида илова қилинди.

Китоб охирида Юнус Эмро шеърларида: аруз ва бармоқ вазнларида янги таржималар илова этилмоқда. Бу шеърлар филология фанлари доктори Мустафо Тотчи томонидан нашрга тайёрланган Юнус Эмро девонининг танқидий матни (Анқара, 1990) асосида таржима қилинди. Шеърларни баҳолаш эса, таржимонларимиз ва адабиётшуносларимизга ҳавола.

Юнус Эмро каби ошиқ, ёниқ қалб соҳиби ўзбек китобхонлари орасида ҳам ўз мухлисларини топади, кўнгилларга маънавий файз, ҳузур ва ҳаловат бахш этади, деган умиддамиз.

*Сайфилдин САЙФУЛЛОҲ,
филология фанлари номзоди,
Халқаро Аҳмад Яссавий
мукофотининг соҳиби.*

МУҚАДДИМА

Юнус Эмро севимли, хассос ва қалби муҳаббатга, ишққа тўла тасаввуф буюги, туркий диний адабиётнинг машхур бир шоиридир. Унинг илоҳийлари неча асрлардан буён тилларда дoston бўлиб, зикр мажлисларида зикр аҳлларини жўштириб келмоқда. Онадўлида исломнинг қарор топишида Юнус Эмронинг ҳиссаси беқиёс катта. Шу боисдан ҳам унинг номига йиллар таъсис қилинмоқда, хотирасига бағишлаб анжуманлар ўтказилмоқда. Зеро, нафақат биз, балки бутун дунё унинг мухлисидир.

Бу инсон ким бўлган, қачон ва қаерда тугилган, қайси даврда яшаган, маънавий таҳсилини қайси доирада олган, дунёқараши, фикрлаши қандай, кўрсатган йўл ва мақсадлари нималардан иборат, бошқа Юнуслар ҳам борми, қайси шеърлар унинг қаламига мансуб?

Бу борада халқимиз етарлича маълумотга эга эмас. Юнус Эмрони янада теранроқ англаш, Юнус Эмроларни етиштирган тасаввуфий тушунча билан яқинроқ танишиш мақсадида вақф ва уюшмаларимиз томонидан турли тадбирлар ўтказилмоқда. Устозимиз, доктор, профессор Махмуд Асъад Жўшон ҳазратларининг ушбу мавзудаги бир суҳбатларини эътиборингизга ҳавола қилишдан кўзлаган мақсадимиз ҳам шу.

Аввал Юнус Эмро мансуб бўлган тасаввуфий муҳит ҳақида, кейин шоир ва унинг шеърлари ҳақида маълумот берилган ушбу суҳбатнинг барча учун фойдали бўлиши ва маданий ҳаётимизга ёрдами тегишидан умидвормиз.

Доктор Метин ЭРҚОЯ
Сянжон, 1995 йил, феврал.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ЮНУС ЭМРО ВА ТАСАВВУФ

Биз маданиятга эътибор берадиган бир халқмиз. Та-рихимизни жуда севамиз, аждодларимизга нисбатан ҳур-матимиз чексиз. “Уларнинг руҳлари шод бўлсин, нур ичи-да ётсинлар”, – деб дуолар қиламиз. Зеро, улар маънавий дунёлари жиҳатидан ҳам, маданият жиҳатидан ҳам тенг-сиз, буюк инсонлардир. Улар дунёда мислсиз улуғ бир маданиятни барпо қилганлар. Уларнинг шарофатлари би-лан биз шундай бой маданиятга эришганмизки, бундай маданият на Америкада бор ва на Оврупода. Алҳамду-лиллоҳ, бу маданият бизга нәсиб қилган. Бунни тушунали-ган инсонларга ҳурмат билан таъзим этаман. Маданият-га аҳамият берувчи раҳбарларни ҳам шу сабабдан мубо-ракбод қиламан.

Биз “Илм, маданият ва санъат” вақфини, “Ҳақ йўл” вақфимизни, шунингдек бир қанча вилоят ва туманларда “Атроф-муҳит ва маданият уюшмалари”ни ташкил қил-дик. Теварак-атрофни кўкаламзорлаштириш, ободонлаш-тириш, истироҳатгоҳлар ва боғлар барпо қилишни ҳам диний вазифамиз деб ҳисоблаймиз. Иншоаллоҳ, Чашма-га¹ ҳам хизмат қилиш ниятимиз бор, шундай ишларни у ерда ҳам олиб борамиз. Зеро, биз маданий ёдгорликлари-мизни тарихий ва тарихнинг қаърига чўмган мозийимиз деб тасаввур қиламиз ва ўша маданиятимизни бугунги кунда ҳам танитиш учун ишлар олиб бораяпмиз.

Назаримда, Чашмага илк бор келганимда, қалъанинг олдида бир кишининг арслон билан ёнма-ён турган ҳай-калини кўрган эдим. “Бу кимнинг ҳайкали?”, – деб сўра-

¹ Чашма – Измирдаги жой номи.

дим. Ҳамсуҳбатларим: “Жазоирлик Ҳасан пошонинг ҳайкали”, – деб жавоб беришди. Айтишларича, у доимо ёнида бир арслон олиб юраркан. Одатда машҳур одамларнинг ишлари ҳам қизиқ, ўзига хос бўлади. Ҳасан пошонинг ёнида арслон олиб юриши ҳам менга жуда таъсир қилди. Мен Ҳасан пошони алоҳида ҳурмат қиламан. Чунки унинг авлиёлардан бўлганлигини тасдиқловчи бир қанча ривоятлардан хабарим бор. Шу сабабдан меъмор биродаримиз Наждатбек ва бошқа биродарларимиз илтимосимизга кўра бу ерда “Жазоирлик Ҳасан пошо, муҳит, маданият ва ахлоқ уюшмаси”ни ташкил қилиш ва унинг биносини қуришда бизга яқиндан ёрдам бердилар. Бу айни пайтда уюшмамиз фаоллигининг бир кўриниши ҳамдир. Сизларни ҳам бу уюшмага аъзо бўлишга ва унинг маданий фаолиятида қўлдан келганча иштирок этишга таклиф қиламан.

Юнус Эмро ҳақидаги суҳбатга тайёрланар эканмиз, муҳтарам раисимиз суҳбат “Юнус Эмро ва тасаввуф” мавзусида бўлишининг мақсадга мувофиқлиги ҳақида ўринли таклиф киритди. Бу таклиф бизга ҳам маъқул бўлди. Бинобарин, бугунги суҳбатимизда аввал тасаввуф ҳақида бироз тушунча бериб, ундан кейин Юнус Эмро ҳақида сўз юритсак, мантиққа мувофиқ бўлади. Чунки тасаввуф Юнус Эмродан олдин ҳам мавжуд ва тараққий этган эди.

Юнус Эмрони яхши билиш ва тушуниш учун бир қатор маълумотлардан, асосан, тасаввуф илмидан теран хабардор бўлишимиз керак. Аслида Юнус Эмро ҳам ана шу таълимотнинг таъсирида Юнус Эмро бўлиб етишди. Зеро, тасаввуфни билмасдан туриб, Юнус Эмрони тушуна олиш мумкин эмас. Тасаввуф хусусида йиллар давомида суҳбатлар уюштирилганида ҳам мазкур мавзу янгидан-янги маълумот берадиган даражада кўлами кенгдир. Юнус ҳақида ҳам кўп йиллар турли-туман мавзуларда суҳбатлар ўтказишимиз мумкин. Зеро, унинг ҳар бир шеъри битта анжуман мавзуси бўла олади. Бу суҳбатда эса биз унинг шеърини гулбоғидан бир мўъжаз гулдаста тайёрлаб, Сизга тақдим этиш билан чекланамиз.

ТАСАВВУФ ҚУРЪОН ВА СУННАТГА ТАЯНАДИ

Тасаввуф аҳамияти беқиёс, жозибали бир мавзудир. У ҳам тарихий жиҳатдан, ҳам инсон тарбияси жиҳатидан, ҳам кўнгилга, инсоннинг ички дунёсига тааллуқли бўлгани учун муҳимдир. Дунё бор экан, одамзод билан бирга тасаввуф ҳам бор: унинг яна бир номи мистицизм дейилади. Албатта, Ислом тасаввуфи исломга мувофиқдир, шу боисдан у бошқа тасаввуфларга: Ҳинд тасаввуфига, Юнон тасаввуфига, Яҳудий тасаввуфига ва Исломдан аввалги маланиятларнинг тасаввуфига ўхшамайди, улар ўртасида катта фарқлар бор¹. Чунки Ислом тасаввуфининг асосини Қуръони карим ва Пайғамбар (с.а.в.) ҳазратимизнинг ҳаёти, сийрати, суннати ташкил қилади. Ўзга динларда Ислом ҳақиқатлари йўқ бўлган, сақланиб қолмаган. Ислом эса йўқолган ҳақиқатларни тилга олади, тавҳид ақидасининг байроғини фикр қалъасининг чўққисига тикади. Бинобарин, Ислом тасаввуфи ҳам, албатта, бошқа мистицизм жараёнларидан, мистик фалсафалардан ўзгачадир. Унинг асоси Қуръони карим ва Суннати санийядир.

Оқни қайси рангга қўшиб аралаштирсангиз, ўша рангнинг оч ранги ҳосил бўлади. Буни бўёқлар билан шуғулланувчи биродарларимиз яхши билишади. Оқни қизил билан аралаштирсангиз, пушти ранг ҳосил бўлади, агар қизил ранг кўпроқ бўлса, ўткирроқ ранг ҳосил бўлади. Яшил, кўк ва бошқа рангларга аралаштирилганда ҳам оқ оқлигини йўқотади, лекин барибир очиқ ва чиройли бир ранг ҳосил бўлади.

Ислом тасаввуфи улкан Ислом дунёсига: Атлантика океанидан Ҳинд океанигача, Сибирь текисликларидан Африканинг шимолигача, дунёнинг жуда катта қисмига ёйилгани учун, у етиб борган ерлардаги “ранг”лар унинг “оқ”лигига, яъни аслига бир оз бошқа “ранг”-тус аралаш-

¹ Исломдан бошқа динларда ҳам нафс тарбияси, чилла ўтириш, зикр, руҳий ва ахлоқий масалалар билан боғлиқ жиҳатлар мавжуд. Аммо исломий тасаввуф улардан фарқ қилиб, барча масалаларда Қуръон ва ҳадисга таянади, суннатга риоя қилади (таржимон илоҳи).

тирганини мен шунга ўхшатаман. Турли ҳудудлардаги тасаввуфларда нисбатан фарқлар борлиги ҳам шу сабабдандир. Масалан, Ҳиндистондаги тасаввуф билан Африкадаги, Испаниядаги тасаввуф, Онадўлидаги тасаввуф билан Ямандаги тасаввуф бир хил эмас, Хуросондаги тасаввуф билан Мисрдаги тасаввуф орасида завқ ва шакл жиҳатидан нозик фарқлар бор. Бундай катта ҳудудда ёйилгани ва ёйилган ерлардан “ранг” олгани учун агар “ранг”лар кўпроқ бўлса, бир оз чегарадан чиқиш ҳолатлари ҳам бўлиши мумкин. Исломий чегарадан чиқиш ҳоллари: Исломда, Қуръонда, Пайгамбар жанобимиз(с.а.в.)нинг суннатида бўлмаган баъзи кўринишлар, ҳолатларда рўй беради. Бу ҳолатлар маҳаллий маданиятлардан кирган унсурлардан, мусулмон бўлган киши эски маданиятини унутолмаганидан, ўша эски маданий унсурларни янгидан бошлаганидан ва исломий ҳаётида озми-кўпми татбиқ қилишидан келиб чиқади. Бунга бир мисол: икки ой аввал тасаввуфий бир мавзу учун чақирилганим сабабли Суданга борган эдим. Турк ҳайъати сифатида бизга катта залдан алоҳида стол, эътибор ва имкониятлар беришди. Зални кўздан кечирар эканман, у ердаги тасаввуф аҳли орасида турли хил одамларни кўрдим, улардан биттаси жуда диққатимни тортди. Унинг бошида дубулгага ўхшасанда, металлдан ясалмаган, икки учидан шохга ўхшаган ва пастга йўналган бир метрча узунликдаги бир нарсалар чиққан, у ҳам кийик шохидек яна шохчаларга бўлинган ўзига хос бош кийими бор эди. Бу нарсадан мен жуда ҳам ажабландим. Овруполикларнинг фильмларида, яъни овруполик кашфиётчилар Африкага борганларида ерли аҳолининг уларга қарши кураши сахнасида шунга ўхшаш бир бош кийимини кўрган эдим. Бу бош кийимининг қандай бош кийимлигига қизиқиб, бир биродаримизга: “Бориб, билиб кел-чи, бу одам ким экан?”, – дедим. Маълум бўлишича, у Абдулқодир Гилоний ҳазратимизнинг тариқатларига, яъни қодирия тариқатига мансуб бир киши экан. Бу ердаги қодирийларда ундай бош кийимини кўрмайсиз. Бироқ булар минтақавий жузъий фарқлар. Бундай ҳолатлар аслида ҳар бир мутахассисликда ҳам бўлади. Масалан, ўқитувчилик билан шифокорлик касби

- Lituz.com

Elektron kitoblar

**To'liq qismini Shu tugmani
bosish orqali sotib oling!**